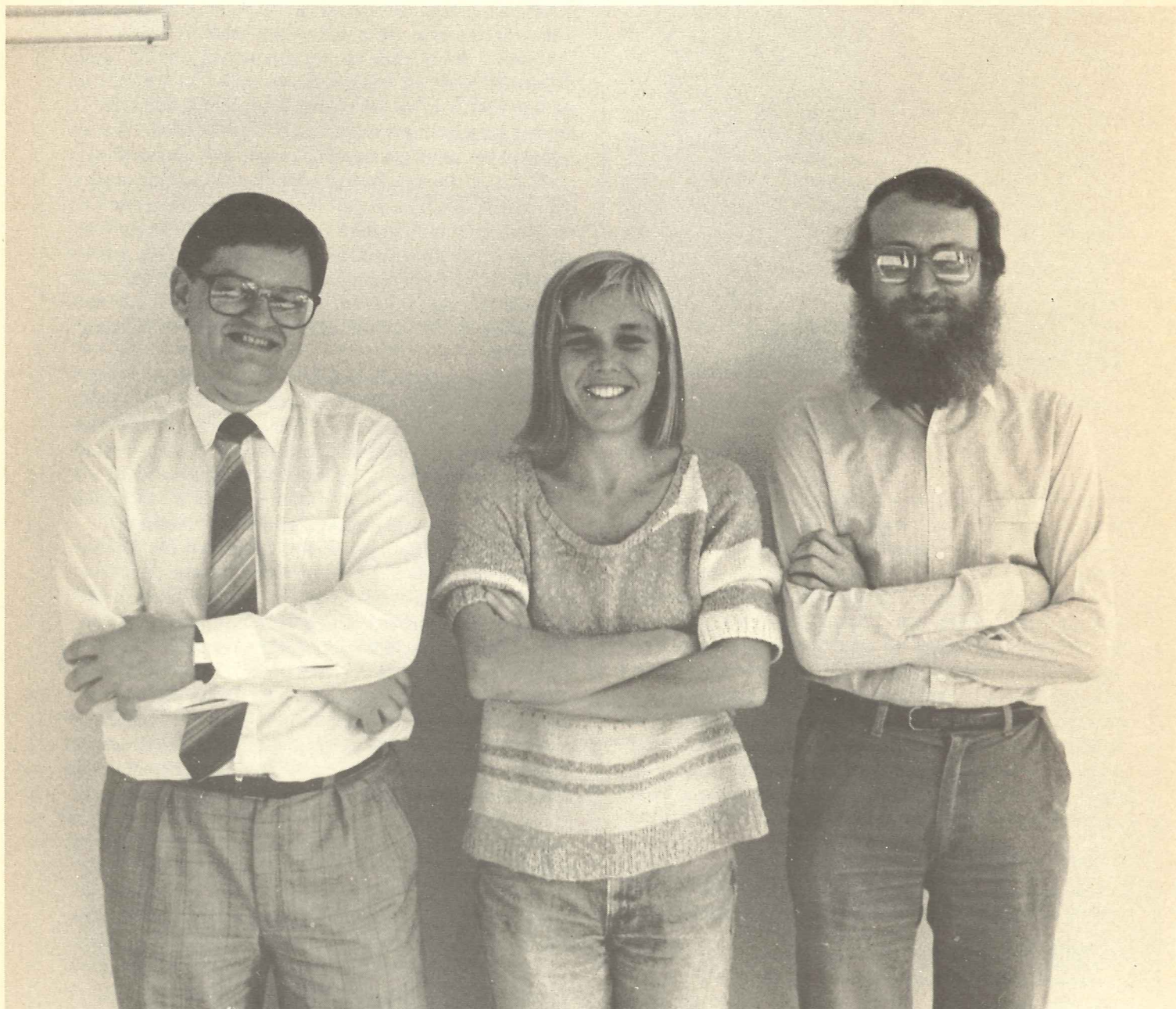

TNC-Aktuellt

NR 3 1988 · ÅRGÅNG 28, INFORMATION FRÅN TEKNISKA NOMENKLATURCENTRALEN · ISSN 039-8438

Står TNC med armarna i kors?

Nej, Kjell Westerberg, Åsa Holmér och Lars Törnqvist arbetar just nu intensivt med Plan- och byggtermer 1989, TNC 89, som skall utkomma under december.

Innehåll:

Miljövänligt papper s 3

CD-ROM – ett jättekliv i utvecklingen s 4

Nordterm i ISO/TC37-arbetet s 6

Notiser s 8

RTTs framtida organisation s 10

Träd, trä, ved eller virke? s 11

Termfrågor i urval s 12

TNC-Aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:

Berit Björk
Åsa Holmér

Prenumeration:

Elisabeth Lindström

Postadress:

Västra vägen 9 C, 171 46 Solna

Telefon: 08-735 85 25

Telefax: 08-27 32 86

Postgiro: 55 60 12-3

Bankgiro: 711-1925

TNC-Aktuellt utkommer med 4 nummer per år och kostar 100 kr för en helårsprenumeration.

Eftertryck tillåts om källan anges.

gotab Stockholm 1988 87737

”Du har börjat på TNC har jag hört. Det är ju en gammal och välkänd organisation, ja, jag menar ordlistorna och allt det där.”

Det är ganska intressant att TNC är så väl känt bland tekniker, men jag är inte så säker på att alla egentligen har klart för sig hur TNC arbetar och med vad.

Även om jag bara varit här ett par månader har jag en ganska god bild av TNCs verksamhet sedan tidigare år. Och jag skulle vilja karakterisera TNC som en producerande organisation. En organisation som tillverkar verktyg – tekniska termer och definitioner. Jag tycker nämligen att den tekniska termen och dess definition är ett minst lika viktigt verktyg för dem som arbetar i den tekniska världen som spektroskop och robotar.

Utan väl definierade termer och uttryck blir det utomordentligt svårt att kommunicera med omvärlden vare sig den består av en underleverantör av plastdetaljer eller den gemensamma marknaden. Jag har ganska stor erfarenhet av tekniska överläggningar och förhandlingar såväl nationellt som internationellt, och jag har upplevt många tillfällen där det gått snett därför att man inte från början utgått från samma definitioner eller använt termer som haft olika innebörd för personerna som försökt komma överens. När det gäller att ta del av andras resultat eller dela med sig av sina egna gäller samma sak, man måste vara överens om att man bokstavligen talar samma språk.

Allt detta är självklarheter. Men även om alla är överens om det, prioriteras ofta terminologifrågor lågt i konkurrens med tekniska frågor. Det är vanligen ganska lätt att övertyga en ekonomichef om inköpet av en ny teknisk utrustning som ökar produktionshastigheten på företagets produkter. Betydligt svårare blir det att få honom att satsa på nomenklatur och termer för området.

Den tekniska konkurrensen i framtiden blir allt hårdare. Vi arbetar i vårt land intensivt för att inte bli utestängda från den utomordentligt viktiga handeln med EG, samtidigt som vi naturligtvis fortsätter att bearbeta alla våra andra traditionella exportmarknader. Då är det viktigt att vi kan göra det med de bästa verktyg som går att få; det är vår uppgift på TNC att hjälpa till med verktyg på det terminologiska området. Vad TNC har att erbjuda är unik kompetens inom terminologiområdet. En kompetens som i grunden är baserad på personalens gedigna kunnande kombinerat med tillgången på ett omfattande terminologiskt material som bl a finns i form av ordlistor i bokform, databaser och nu senast i form av CD-ROM-skivor.

Samtidigt som TNC naturligtvis även i fortsättningen kommer att vara det organ som har ansvaret för vårdandet av teknisk nomenklatur inom Sverige, är vi därför också beredda på en breddning av våra insatser gentemot den tekniska världen utanför landets gränser.

Av den tekniska forskningen och utvecklingen i världen utförs bara ungefär en procent i Sverige. För att få tillgång till de återstående 99 procenten och samtidigt kunna föra ut ”vår procent” krävs det att vi har möjlighet att kommunicera med omvärlden och att kommunikationen bygger på en samordnad och väl bearbetad terminologi.

Det är min förhoppning att inte bara TNCs medlemmar utan också andra skall utnyttja den kompetens vi besitter för att underlätta och säkerställa den tekniska kommunikationen med omgivningen.

Staffan Ulvönäs

Miljövänligt papper

Under det senaste året har vi här i Sverige på ett drastiskt sätt blivit medvetna om vad bl a pappersindustrin gör med vår miljö. Döda sälar har drivit iland längs våra kuster, och pappersindustrin har pekats ut som vållande till utsläppen.

I TNC-Aktuellt nr 1-2 1988 togs frågan upp under "Termfrågor i urval" och då gällde det översättning av *miljövänligt papper* till engelska.

Vad är egentligen miljövänligt papper?

För att kunna översätta en term till ett annat språk krävs att man vet vad termen betyder på det egna språket. Ordet *miljövänligt* är för oss skenbart klart och tydligt: 'något som är bra för miljön'. Motsatsen är *miljöfarligt*: 'något som är skadligt för miljön'. Hur identifierar man då vilka faktorer i pappersprocessen som är bra eller dåliga för miljön?

Svenska Naturskyddsföreningen (SNF) skriver bl a följande i sin skrift "Papperet och miljön": "Ett *miljövänligt papper* tillverkas så att det förorenar miljön så lite som möjligt, ... är resurssnålt, dvs det förbrukar relativt lite energi, ved och andra råvaror, ... det ger inte upphov till allergier e d vid användningen."

Det första kriteriet "... förorenar miljön så lite som möjligt" är det som främst diskuteras idag. Miljövänligt papper indelas enligt SNF i två grupper: *klorfria papper*, vilket är precis vad det verkar vara, dvs 'papper som inte har klorblekts', och *klorsnåla papper*, dvs 'papper som består av massa innehållande högst 25 % klorblekt massa eller som ger upphov till högst 1/4 så stort utsläpp av klororganiska föreningar per ton massa mot normalt'. Klorblekt papper kallas för *klorpapper* och är alltså inte miljövänligt.

I en katalog från en svensk varuhuskedja kallas det klorsnåla papperet *miljöpapper*, en term som inte säger mer än *miljövänligt papper* och som inte är godtagbar. *Klorsnålt papper* är den term som bör användas.

Vad skall man kalla papper av returpapper?

Papper som tillverkas av returpapper har börjat komma på marknaden. Detta papper saknar idag en bra benämning. Det är i viss mån miljövänligt eftersom det spar skogsråvara, men det kan vara både blekt eller oblekt och det behöver således inte vara miljövänligt enligt SNFs definition. Returpapper är enligt TNCs definition: 'papper eller papp som efter användning eller vid bearbetning återvinns och efter uppslagning används för framställning av papper eller papp eller till annat industriellt ändamål', alltså en benämning på råvaran och inte på slutprodukten, vilket man ibland felaktigt ser.

På sina håll kallas detta papper för *returfiberbaserat papper*, vilket är en heltäckande term om än för lång. För

På TNC sorterar vi numera vårt pappersavfall. Cecilia Ericson lägger sina papperssopor i högen för återanvändning.

att hitta en svensk term kan vi titta på hur andra språk har skapat sina termer för begreppet. I Finland skapade man för ett tiotal år sedan ett helt nytt ord "uusiopaperi" (uusi=nytt, o=åter, paperi=papper). I Norge kallas papperet "resirkulert papir", en direktöversättning av engelska "recycled paper", dvs recirkulerat papper. TNC anser att denna term är alltför otymplig för att vinna genomslagskraft. Den danska termen "genbrugs-papir", på svenska återbrukspapper, är kortare och därför bättre, men definitionen på återbruk är: 'återvinning i befintligt skick genom utnyttjande av produktkvalitet, t ex returflaska åter till bryggeri, användning av returflaska som behållare för annat innehåll'. Den definitionen stämmer inte in på papper tillverkat av returfibrer.

TNC rekommenderar återvinningspapper

Den korrekta termen är egentligen *återutvinning*, av TNC definierat som: 'återvinning genom utnyttjande av materialkvalitet; kan ske genom omvandling helt eller delvis till ny råvara för vidarebearbetning till liknande eller andra produkter än ursprungsmaterialet'. I sammansättning med *papper* skulle det bli *återutvinningspapper*, vilket är ett långt ord med dålig genomslagskraft. Den kortare formen *återvinningspapper* kan säkert nå större framgång och det är den term TNC vill rekommendera. Det är också den term som används i finlandssvenskan.

Använd termerna *klorfritt papper*, *klorsnålt papper* och *återvinningspapper* och inte den vaga benämningen *miljövänligt papper*!

Sven Radhe

CD-ROM – ett jättekliv i utvecklingen

Många som söker i ett flertal ordlistor, önskar säkert att det finnes ett enkelt sätt att snabbt och säkert kunna fastställa om och var den sökta upplysningen står i någon av ordlistorna. Under sökandet upptäcker man dessutom hur svårt det är att hitta rätt via de ord som man tänker ut som lämpliga ingångsord. Om det sökta står enbart under *småhus* hjälper det inte att i ett alfabetiskt register söka under *villa*, *radhus* eller *bostadshus*.

Genom att lägga upp ett större antal termposter ur olika ordlistor i en termbank åstadkommer man ett totalregister. En termbank är inte innehållsligt bättre än de ordlistor som ingår i den. Skillnaden är att man i en datorbaserad termbank har möjlighet att söka i alla ordlistorna samtidigt, och dessutom i alla definitionerna och annan kompletterande text. På så sätt kan man få ett snabbt besked om huruvida termen finns eller inte finns i de ordlistor som ingår i termbanken.

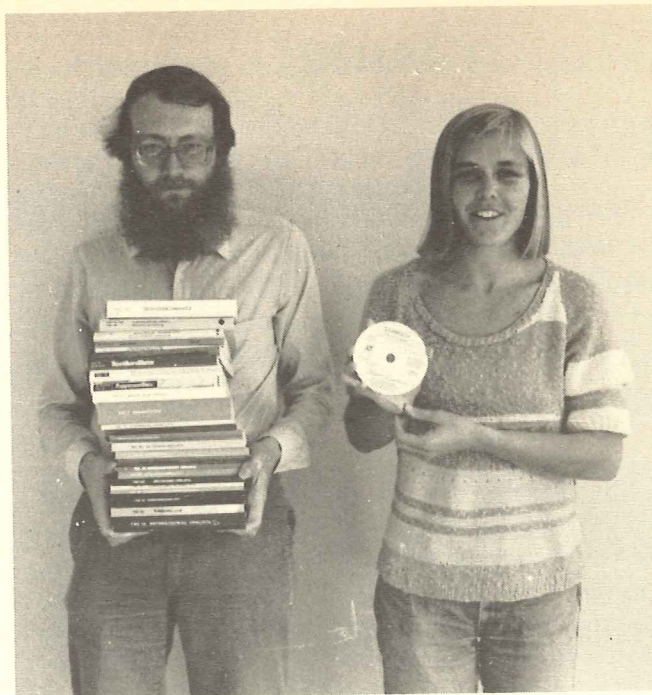
Förbättrar söktekniken

Med hjälp av CD-ROM-tekniken, som innebär att mycket stora termbanker överförs till små behändiga optiska skivor, kan man ytterligare förbättra söktekniken.

Särskilt för oss som arbetar med terminologi är denna nya teknik ett fantastiskt rationaliseringshjälpmedel, men fördelarna är – och kommer ännu mer i framtiden att bli – påtagliga även för mer tillfälliga användare.

Föder associationer

Det är lätt hänt att man hemfaller till ett önsketänkande, när man använder sig av en termbank på CD-ROM, eftersom de nyvunna sökmöjligheterna föder associationer till andra önskvärda, men hittills otänkbara möjligheter. En sådan fartberusning gör att man kan bedöma även rejäla förbättringar av sökmöjligheterna som otillräckliga,

Alla dessa TNC-ordlistor får rum på en liten del av TNCs Termdok-skiva. Det finns alltså plats för många fler termer på skivan.

trots att alternativ teknik har mindre att erbjuda. Kort sagt: man jämför den nuvarande produkten med den som kanske kommer nästa gång. En sådan jämförelse vore inte rättvis och jag skall därför ha informationsökning i en stordatorbaserad termbank som referensobjekt.

Termdok och Termium på CD-ROM

Två termbanker finns idag överförda till optisk skiva: TNCs Termdok och den kanadensiska statens termbank, Termium. För att kunna utnyttja de två skivorna effektivt behöver man en IBM-kompatibel persondator, helst med hårddisk, och en laserspelare. Överförandet av programdisketten är för båda skivorna en enkel engångsåtgärd. Med skivan på plats i spelaren är det sedan lätt även för nybörjaren att med hjälp av skärminstruktionerna direkt ta sig in i termbanken, hämta ut information och avsluta sökningen.

Sökningen går lätt . . .

För den som tar sig tid att läsa de kortfattade manualer som ingår, finns det möjligheter att utveckla en söskicklighet och snabbhet som åtminstone inte är möjlig vid Termdok-sökningar via terminal. Speciellt den kanadensiska manualen är föredömligt instruktiv och skärmtexterna väl bearbetade. Den som är något bevandrad i sökteknik behöver knappast använda sig av manualerna.

. . . och snabbt

Själva inloggningen tar inte för någon av skivorna mer än 15–20 sekunder. Visserligen har kanadensarna vid ett arbetsmoment försett skärmen med texten "Patience is a virtue", men man hinner inte mycket mer än läsa devisen

förrän den är borta och man kan börja sökningen. Efter det att man knappat in sitt sökord dröjer det bara 4-5 sekunder innan den först funna termposten finns läsbar på skärmen.

En sådan snabb sökning kan exempelvis bestå i att man i Termium får belägg för byggtermen "house" (=småhus). På köpet får man belägg för hur termen används inom andra teknikområden och hur termen används i fraser som "on the house", "in-house", "in the House". Vill man ha en fylligare redovisning av vad som finns i termbanken om småhus, måste man inte bara dessutom välja ut termer som "house-block", "house structure" etc, som lätt återfinns i ett register, utan också associera till "bungalow", "row dwelling", "villa" och andra småhusbenämningar på engelska. Hela tiden är datorns arbetstid bara en bråkdel av den tid som det intellektuella arbetet tar.

Olika innehåll och struktur

Hur fort man når fram till ett positivt eller negativt besked om vad termbanken kan ge beror givetvis på dess storlek och grad av strukturering. En stor total mängd termposter är självklart en fördel för användaren, men skulle kunna vara ett hinder för en snabb åtkomst. På samma sätt skulle en långt driven fältuppdelning (dvs en uppdelning i fälten term, förkortad term, definition osv) kunna påverka snabbheten gynnsamt men å andra sidan kräva mer lagringsutrymme.

Termium har ett stort antal termposter (ca 875 000) medan Termdok är extremt fältuppdelad (24 stycken sökbara fält att jämföra med Termiums tre). Termdok ger därmed möjlighet till en mer selektiv sökning inom varje fält och en genare väg till sökt begrepp.

Målgrupper

De två termbankerna har olika profiler. Termdok redovisar normerande, teknisk terminologi på svenska med definitioner och med term-motsvarigheter på upp till åtta andra språk, där engelsk ekvivalent är obligatorisk. Den tillgodoser främst teknikernas behov av väl definierade och samordnade termer.

Termium speglar det kanadensiska kravet på term-motsvarigheter på de båda officiella språken, engelska och franska, så att likvärdiga översättningar skall kunna åstadkommas. Termbanken bygger därför mycket på att termer på ett av språken, eventuellt med definitioner eller textsammanhang, redovisas med källa och kompletteras med de term-motsvarigheter på det andra språket som fastställts centralt inom organisationen. Målgruppen är alltså främst de inhemska översättarna och statsförvaltningen.

Båda termbankerna är dock intressanta för andra än de här redovisade målgrupperna. Genom att de är uppbyggda på olika sätt och har delvis olikartat innehåll kompletterar skivorna idag varandra.

Stora fördelar

Jag tror att det inte finns någon som kan bli avskräckt från att använda sig av CD-ROM-tekniken. Den ger användaren stora fördelar: man slipper t ex överbelastade

nät, komplexa och varierande sökrutiner och sist men inte minst kostnaden för söktiden. Säkerligen arbetar man mindre stressat och därmed effektivare, om man vet att det enbart är den egna arbetstiden som kostar när man söker. Dessutom kostar varje utvunnen upplysning relativt sett mindre ju mer man använder sin CD-ROM-skiva, vilket ju inte är fallet vid sökningar i databaser på stordator.

Innan Termdok på CD-ROM kom som den första svenska skivan på marknaden fanns redan flera utländska, med information ur ordböcker och uppslagsverk. Nu finns det snart andra svenska skivor till försäljning, t ex uppslagsverket FOKUS och Esseltes engelska ordböcker på en tolvspråkig ordboksskiva. Det finns således andra anledningar till att skaffa sig en CD-ROM-utrustning än de två termbanksskivorna.

Felande länken

Jag skulle vilja påstå att CD-ROM-tekniken är den felande länken i allt tidigare termbanksarbete. Vi har saknat ett medium som kombinerar följande egenskaper

- stort lagringsutrymme
- direkt utnyttjande av utrustning, dvs persondatorer, som finns eller kommer att finnas på många arbetsplatser
- snabbt sjunkande kostnad redan vid en begränsad användning
- möjlighet att samtidigt redovisa text, och även bild och ljud

Nästa Termdok-skiva

De erfarenheter som vi fått av CD-ROM-tekniken i allmänhet och Termdok-skivan i synnerhet kommer vi att kunna använda för att åstadkomma en nästa version av skivan som kommer att innehålla mycket mer terminologi och vara minnesresident, dvs kunna nås från ett annat program. Men vi tycker inte att man skall invänta utgivningen av nästa skiva, utan köpa den som nu finns: en årlig uppdatering av skivan för en billig penning ingår nämligen i köpet.

Kjell Westerberg

Demonstration

Skulle några av TNC-Aktuellts läsare vilja vara med om en visning av de båda skivorna kommer vi givetvis att ordna en sådan på TNC. Den som är intresserad kan höra av sig till i första hand Gunnel Johansson, som är datoransvarig på TNC.

Termdok i paket

De som vill ha tillgång till Termdok och som inte redan har en lämplig persondator kan nu utnyttja ett specialerbjudande via Walters Lexikon, som ju marknadsför Termdok på CD-ROM. I paketet ingår, förutom Termdokskiva, en komplett utrustning med persondator och CD-spelare – en Philips XT med inbyggd spelare.

Nordterm i ISO/TC37-arbetet

Under tiden juni–september har fem olika möten inom ISO/TC37 ägt rum, och Nordterm, det nordiska samarbetsorganet för terminologi, har deltagit i alla fem. Det fullständiga namnet på den tekniska kommittén nr 37 inom ISO – den internationella standardiseringsorganisationen – är "Terminology. Principles and Co-ordination". Nordterms deltagande i de olika mötena möjliggjordes i och med att Nordiska Industrifonden under våren beviljade Nordterm ett bidrag på 97 000 kronor per år för deltagande i ISO/TC37-arbetet under 1988 och 1989.

Deltagarna från Nordterm-kretsen representerar i ISO/TC37-sammanhang egentligen standardiseringsorganen i varje land.

Inom Nordterm har vi i och med den tryggade finansieringen tyckt tiden vara mogen för dels en utvärdering av de gångna årens ISO-arbete, dels för en plan av de kommande årens arbete. Ett sådant första möte hölls i Köpenhamn och ytterligare ett är planerat under hösten.

14–16 juni i Berlin WG 1 "Alpha-3 Language Code" and SC2 "Layout of Vocabularies"

Ledamötena i WG1 (Working Group 1) diskuterade i sitt möte i Berlin ett projekt rubricerat "Alpha-3 Code for the Representation of Names of Languages". En grupp har utsetts för att förbereda ett förslag till en tre-bokstavskod för beteckning av olika språk. Gruppen kommer i sitt arbete att beakta de koder som finns i ANSI-standarder (amerikanska standarder) samtidigt som man skall verka för största möjliga överensstämmelse mellan ANSI-standard och ISO-standard. Tre-bokstavskoden är avsedd i första hand för dokumentations- och terminologiändamål, och koderna skall baseras på språkens ursprungliga namn.

I Berlin hölls också ett möte inom SC2 (Sub Committee 2), då man i huvudsak diskuterade arbetsdokumentet "Preparation and Layout of International Terminology Standards". Det är ett dokument som i sin ursprungsversion har författats av de nordiska representanterna. Smärre ändringar har under hand tillförts av de övriga representanterna inom SC2. Efter genomgången i Berlin ansåg kommittén att dokumentet nu var i sådant skick att det kunde översändas till ISOs centralsekretariat och där registreras som ett remissförslag (på ISO-språk: Draft Proposal, DP). Förslaget skulle sändas ut till representanterna i SC2 i september för en tre månaders omröstning, ett förfarande som är brukligt i de här sammanhangen.

Mötesdeltagarna beslöt också att SC2 redan nu skulle ta kontakt med ISOs centralsekretariat för att påpeka att den blivande standarden har en lite annorlunda inriktning och målsättning i förhållande till andra standarder. Dokumentet har mer formen av en handledning än en standard. Möjligen skulle den kunna betraktas som ett extra supplement till ISOs direktiv.

Nordterm representerades i Berlin av Christian Quist, Handelshøjskolen i Köpenhamn, Heidi Suonuuti, Centralen för teknisk terminologi i Finland och Anna-Lena Bucher, TNC.

8–9 september i Köpenhamn SC3 "Computational Aids in Terminology"

I det SC3-möte som hölls i Köpenhamn i september deltog representanter från tio länder och internationella organisationer: Danmark, Sverige, Finland, Norge, Västtyskland, Canada, Japan, Österrike, EG och ISO/TC37-sekretariatet i Wien.

Huvuduppgiften var att ta ställning till ett nordiskt motförslag till ett ursprungligt västtyskt förslag till ny standard för datoranvändningen i olika slags terminologiarbeten. Det västtyska förslaget hade kritiserats hårt på det senaste SC3-mötet i Vasa i augusti 1987.

Man enades nu snabbt om att området ännu inte lämpar sig för standardisering. Däremot bedömdes det nordiska förslaget som hade utarbetats i Danmark och Finland vara ett bra underlag för riktlinjer i någon form. Enligt ISOs regler kan ett sådant dokument betecknas "Technical Report".

Nordterms arbetsgrupp 4 (INSTA-gruppen för ISO/TC37) åtog sig att fullfölja arbetet med att omarbota och komplettera förslaget enligt de direktiv som man enades om under mötet. Detta arbete skall vara klart före årsskiftet. Utkastet skall diskuteras informellt i mars under ISO/TC37s "General Meeting" som då kommer att äga rum i Tunis. Samtliga underkommitteer (SCs) och arbetsgrupper (WGs) kommer för övrigt att träffas vid denna konferens.

Nordterm representerades vid SC3-mötet av Krista Varantola, Åbo universitet i Finland, Bodil Nistrup-Madsen, Handelshøjskolen i Köpenhamn, Håvard Hjulstad, Rådet for teknisk terminologi i Norge och Kjell Westerberg, TNC.

13–16 september i Wien WG5 "Vocabulary of Terminology" och SC1 "Principles of Terminology"

I september hölls också ett WG5-möte i Wien. En ordlista med terminologins terminologi hade varit utsänd på

remiss till utomstående. Majoriteten av remissmottagarna hade röstat ja till ordlistan men med en del förbehåll. Dessa förbehåll och kommentarer diskuterades livligt under mötet i Wien. För att utgivningen av denna standard inte ytterligare skulle försenas, beslöt man att godkänna den i dess nuvarande form och med smärre ofullkomligheter i detaljer. Arbetsgruppen påbörjar dock omedelbart en revidering av standarden så att även nyare terminologi snabbt kan inkluderas.

När nu flera dokument i TC37-arbetet närmar sig ett färdigställande har man observerat att det olyckligt nog finns överlappningar mellan dokumenten och likaså inkonsekvenser i fråga om termval. WG5 rekommenderade att ISO/TC37-sekretariatet skulle överväga möjligheten att upprätta en "Editing Committee" som skulle ha som uppgift att göra någon slags innehållslig kvalitetskontroll av samtliga ISO/TC37-dokument för att få varje dokument mer renodlat och samtliga samordnade med varandra.

Då man bedömer att arbetsuppgifterna för WG5 kan komma att öka ville mötesdeltagarna föreslå TC37-sekretariatet att låta WG5 övergå till en SC. Från nordiskt håll lovade vi att vi i så fall var villiga att undersöka om det skulle vara möjligt att förlägga sekretariatet för en SC i Sverige eller Finland.

I det SC1-möte som följde på WG5-mötet diskuterades första dagen arbetsdokumentet "Concept Systems and their Representation". De synpunkter och förslag till förändringar som inkommit sedan Vasa-mötet tog man ställning till. Vissa andra mer principiella synpunkter kommer att sammanställas i ett särskilt dokument. Detta tillsammans med ett nytt arbetsdokument skall distribueras så snart som möjligt till kommitténs ledamöter.

Den andra dagen diskuterades arbetsdokumentet "International Harmonization of Concepts and Terms", ett dokument som också författats inom Norden. Mötesdeltagarna kom överens om att göra endast smärre ändringar och tillägg, och man beslöt därefter hoppa över "Draft Proposal"-stadiet och i stället låta dokumentet direkt bli en remiss att sändas ut till alla ISO-medlemmar.

Nordterm representerades vid Wien-mötena av Christer Laurén, Vasa högskola i Finland, Krista Varantola, Åbo universitet i Finland, Heidi Suonuuti, Centralen för teknisk terminologi i Finland och Anna-Lena Bucher, TNC.

SC1-mötet beslöt också att standarden ISO 704 "Principles of Terminology" som kom ut 1987 skall revideras. Kommittén skall då särskilt beakta de synpunkter om överlappning och renodling som dykt upp under diskussionerna i Wien. SC1-sekretariatet, som innehas av GOST i Sovjet, skall också samla in synpunkter från användarna av ISO 704, så att man får en återföring.

10 september

Styrgruppsmöte "Nordterms ISO-arbete: utvärdering och planer"

I anslutning till ISO/TC37 SC3-mötet i Köpenhamn hölls den 10 september ett styrgruppsmöte inom Nordterm. Bakgrunden till mötet var bl a Nordterms förbättrade finansiella förutsättningar att delta i ISO/TC37-arbetet.

De nya förutsättningarna kräver en ordentlig planering av Nordterms framtida arbete inom ISO/TC37.

Tidpunkten för Nordterm-mötet påverkades dessutom i hög grad av ett förslag från ISO/TC37-sekretariatet om kommitténs framtida verksamhetsprogram, "Strategic Policy Statement for International Terminology Standardization". Synpunkter på förslaget skulle vara lämnade före den sista september. Enigheten var stor inom Nordterms styrgupp att ett gemensamt utarbetat remissvar borde lämnas till ISO/TC37-sekretariatet.

Styrgruppen var kritisk till dokumentet som innehöll ett förslag om att ISO skulle arbeta med teoriutveckling, utbildning eller andra ansträngningar för att höja terminologimedvetandet hos olika användare. Hur viktiga sådana aktiviteter än må vara faller de utanför ramen för vad en ISO-teknisk kommitté skall göra, nämligen producera standarder.

Styrgruppen föreslog istället att ISO/TC37-sekretariatet skulle vända sig till lämplig instans inom ISO för att försöka bilda en "Technical Advisory Group" med uppgift att verka för samordning och en sammanhängande planering för produktionen av terminologi inom ISO. Gruppen skulle också sträva efter att ISO/TC37-standarder verkligen tillämpades i allt terminologiarbete. Naturligtvis är det viktigt att en sådan grupp har terminologisk expertis till sitt förfogande och Nordterm förklarade sig villigt att undersöka möjligheten att bidra med sådan expertis.

Styrgruppen beslöt också att inom Nordterms ram undersöka möjligheterna att publicera de dokument (i ursprungsversion) som utarbetats av Nordterm i ISO/TC37-arbetet men som i ISO-bearbetningen antingen skurits ner eller kraftigt förändrats. Det som visat sig vara mindre lämpligt för ISO-ändamål bedömdes av gruppen vara av intresse inom Norden.

Anna-Lena Bucher

Nordterm 89

Nästa år är det dags för det åttonde Nordterm-mötet. Det kommer att hållas i Danmark, vid Handelshøjskole Syd i Varde på Jylland 1-3 juni.

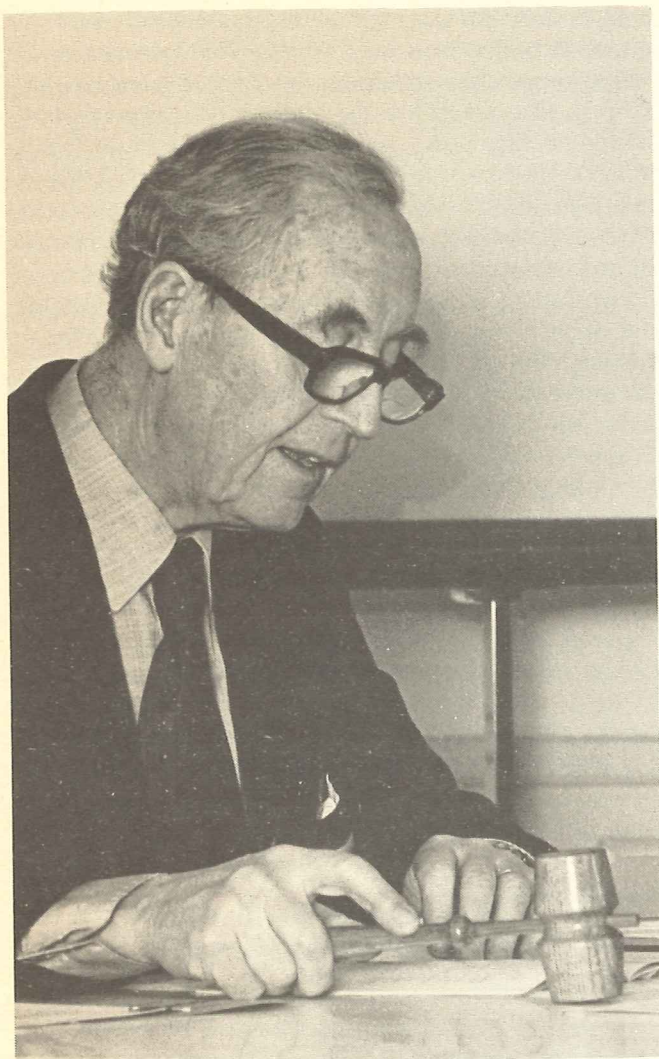
Första dagen ägnas åt arbets- och plenarmöten. De två följande dagarna hålls ett symposium med föredrag från hela Norden inom följande områden:

- Terminologisk grundforskning
- Terminologi, datorer och s k knowledge engineering
- Terminologi i näringslivet

Fler upplysningar kan fås från Anna-Lena Bucher på TNC.

Fullständigt program beräknas vara färdigt i januari.

Erik Ingelstam till minne

Professor Erik Ingelstam var ordförande i TNCs representantförsamling från årsmötet 1976 till årsmötet 1986. Vänligt och uppmärksamt ledde han våra möten, engagerade sig i valet av styrelseledamöter och i frågan om hur TNC skulle finna en fast ekonomisk bas. Med det stora förtroende han hade såväl i utbildnings- och forskningsvärlden som i industri och förvaltning bidrog han personligen till sammanhållning och uthållighet kring TNCs uppgifter.

Hans intresse för språk och ord var äkta – kanske en del av den lidelse för exakthet som också tog sig uttryck i hans stora vetenskapliga och organisatoriska insatser inom mättekniken. Den väldefinierade terminologins betydelse för vetenskaplig och teknisk kommunikation över världen talade han om med stort allvar.

Med tacksamhet skall vi minnas att hans engagemang räckte till även för oss.

För vännerna inom TNC-kretsen
Lennart Holm

Heribert Picht blev Vasa Högskolas första filosofie hedersdoktor

Vasa högskola firade sitt 20-årsjubileum den 10–12 juni 1988. I samband med dessa festligheter ordnades högskolans första akademiska promotion, då bland andra högskolans första åtta hedersdoktorer promoverades. Av dessa var cand ling merc Heribert Picht den enda filosofie hedersdoktorn.

Motiveringen till promoveringen löd: "Heribert Picht förlänas filosofie hedersdoktors värdighet som erkänsla för utomordentliga insatser inom fackspråksforskning, i synnerhet inom terminologins teori och didaktik, både i Norden och i övriga Europa."

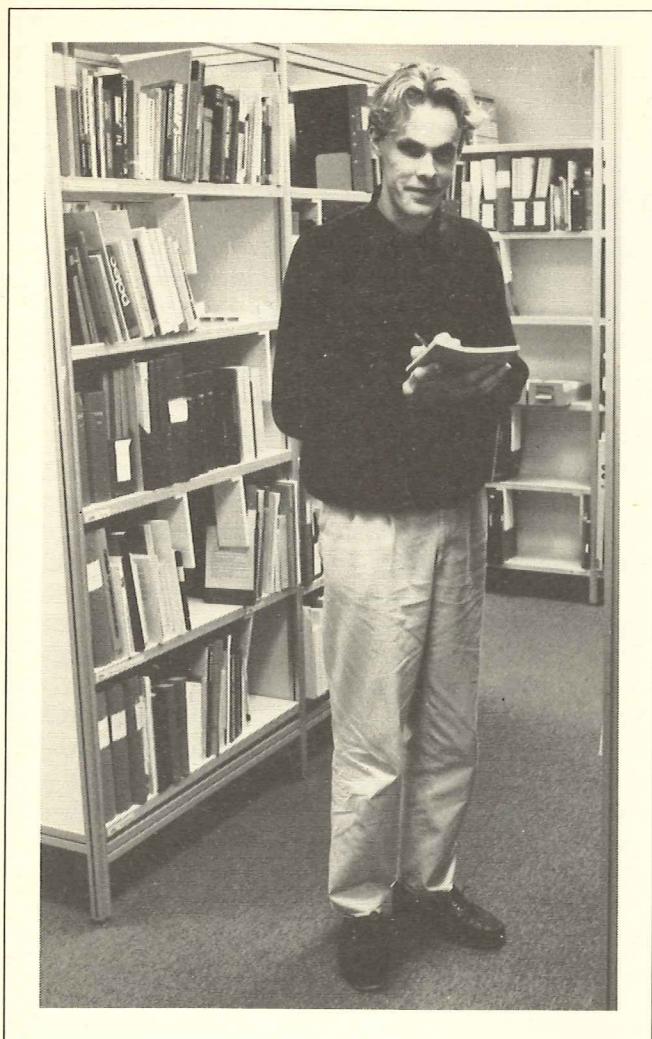
Heribert Picht har länge varit en drivande kraft vid Terminologiafdelen vid Handelshøjskolen i Köpenhamn (HHK), som är TNCs danska samarbetspartner i bl a Nordterm (det nordiska samarbetsorganet för terminologi).

Mellan åren 1966 och 1975 genomgick Heribert Picht sin utbildning i merkantil lingvistik vid HHK, med spanskt och tyskt affärsspråk som huvudämnen. Han har efter det varit anställd som adjunkt och sedermera lektor vid HHK. Sedan 1976 har Heribert Picht varit ordförande för Nordterms arbetsgrupp 1 "Utbildning", och han är dessutom ordförande för Norterms styrgrupp. Bland de arbeten som Heribert Picht publicerat kan nämnas den bok som han 1985 gav ut tillsammans med Jennifer Draskau vid universitetet i Surrey: "Terminology: An Introduction",. En recension av boken fanns i TNC-Aktuellt 1985:4.

Heribert Picht (andra från höger, första raden) har mottagit sin hedersdoktorshatt och sitt hedersdiplom vid Vasa högskolas promotion den 11 juni 1988.

Ny bibliotekarie

Från den 1 september har TNC en ny bibliotekarie, **Gunnar Magnusson**. Han har tidigare arbetat på biblioteket vid Stockholms läns landstings vårdhögskola.

TNCs förra bibliotekarie, Maj Rydlund, arbetar nu på Kommunförbundet.

Här följer utdrag ur den intervju som TNC-Aktuellt har gjort med Gunnar.

– Uppställningen och klassificeringen av böcker får inte vara ett självändamål. Jag klassar inte för att det är skoj utan för att man lätt ska kunna återvinna information, dvs hitta boken. Vem som helst ska kunna använda biblioteket, slå i katalogen, söka titlar i databasen etc.

– Bibliotekarien har i mångt och mycket, eller kanske helt och hållet, ett servicearbete. ”Ge folk vad de vill ha” som det så populärt heter. På ett ställe som TNC, där man verkligen använder sig av boksamlingen, är det ännu viktigare att ta reda på hur folk vill ha det.

– Jag tror att bibliotekarie-rollen håller på att förändras, liksom många andra yrken, i och med datoriseringen. När arbetsområdet vidgas krävs det en annan typ av bibliotekarie. Allt yngre människor söker sig till biblioteksyrket, det leder förmodligen också till att en ny sorts bibliotekarie växer fram. Biblioteket får i förlängningen en centralare plats inom organisationen.

Praktikant på TNC

Under sex veckor i sommar har **Helene Siewertz** praktiserat på TNC och hjälpt oss med de utländska termerna i våra ordlistor, översättningsfrågor till termtjänsten, granskning av standarder m m.

Helene har också skrivit en berättelse om sin praktik här, som vi låter TNC-Aktuells läsare ta del av:

”Mitt intresse för språk beror i hög grad på min uppväxttid. Jag är visserligen född i Sverige av svenska föräldrar men redan när jag var två år gammal flyttade (flyttades) jag till Peru i Sydamerika. Där fick jag lära mig spanska och även engelska. Efter sex år blev Paris nästa anhalt. Där blev givetvis franska mitt huvudsakliga språk under tre år. På nästa boplat, som var London, bodde jag i åtta år, och jag gick då i fransk skola.

När det gällde min egen utveckling och karriär bestämde jag mig för att ägna mig åt språk. Därför har jag under fyra år studerat vid Institut Supérieur d’Interpréariat et de Traduction (ISIT) i Paris. De två sista åren vid ISIT specialiserade jag mig på terminologi.

Med mitt diplom i handen såg jag mig om efter praktik. Eh voilà! Jag gjorde så min entré på TNC.

Den första praktiska tjänstgöringen efter många år av enbart teoretisk utbildning är mycket intressant. Man får nu för första gången en inblick i hur olika språk hanteras rent praktiskt och vilka tekniska hjälpmedel man använder sig av samt en uppfattning om miljön på arbetsplatsen.

Jag har ju tidigare själv arbetat med ordlistor men först sedan jag kom till TNC fick jag ett begrepp om det ofantliga arbete som ligger bakom sammanställningen av en ordlista. Varje term måste prövas på olika användningsområden och accepteras av många personer innan den definitivt fastställs.

Av speciellt intresse för mig var givetvis översättningen av svenska termer till engelska, franska och spanska. I det sammanhanget önskade jag att jag hade haft en mera teknisk bakgrund och inte enbart en allmänt språklig skolning.

Det var också mycket intressant att få en inblick i den telefonservice som TNC ger till allmänheten i tekniska språkfrågor. Även om sex veckor är en mycket kort tid var vistelsen på TNC av stort värde och intresse för mig.”

RTTs framtida organisation

TNCs motsvarighet i Norge, Rådet for teknisk terminologi (RTT), har varit föremål för en utredning som nu finns framlagd i en rapport. Utredningen har genomförts av en kommitté som RTTs styrelse tillsatte i augusti 1987 i syfte att värdera och föreslå alternativa organisationsformer för RTT.

Kommittén tillsattes efter det att Kultur- og vitenskapsdepartementet hade uttryckt önskemål om att de institutioner i Norge som arbetar med terminologifrågor borde komma fram till en rimlig arbetsfördelning och samarbetsform. (Kultur- og vitenskapsdepartementet ger pengar till terminologiarbetet både inom RTT och Norsk språkråd).

Rapporten har också sänts till TNC och vi har i ett PM ställt samman de synpunkter på kommitténs förslag som vi haft.

Kommitténs förslag

Kommittén kommer i sin utredning fram till tre möjliga alternativ vad gäller den framtida organisationen av det norska terminologiarbetet.

Alternativ 1: RTT integreras helt med Norsk språkråd. Kommittén förordar inte detta alternativ.

Alternativ 2: Ett fackspråkssekretariat upprättas.

RTTs sekretariat upphör och går i stället upp i ett nyupprättat fackspråkssekretariat som också tillförs personal från Norsk språkråd och eventuellt andra organisationer inom fackspråksområdet. Fackspråkssekretariatet skall sedan formalisera samarbetet med andra institutioner i Norge som intresserar sig för terminologi, t ex Norges standardiseringsförbund, Universitetet i Bergen och Universitetet i Oslo.

Detta alternativ vill kommittén förordas.

Alternativ 3: Ett gemensamt fackterminologiskt program uppställs.

RTT och Norsk språkråd fortsätter som två oavhängiga institutioner som eventuellt kommer att ha en sk kontorsgemenskap, dvs lokaler, bibliotek, vissa projekt och viss administration gemensamma. En programkommitté skall utarbeta en gemensam målsättning för det norska terminologiarbetet, och den skall också ge förslag till arbets- och ansvarsfördelning för de båda institutionerna. Avsikten med ett sådant program är att man införde norska myndigheterna vill kunna uppvisa en enighet i inriktning och satsning på terminologiarbete.

Kommittén vill förordas detta alternativ endast om det visar sig att alternativ 2 är genomförbart.

TNC tror på ett förstärkt RTT

TNC har med intresse läst rapporten i dess helhet. Vi menar att alternativ 3 är det mest realistiska förslaget. Men vi vill då också påpeka att ett gemensamt fackterminologiskt program redan inledningsvis bör innebära att RTT rejält förstärks, både ekonomiskt och personalmässigt.

Alternativ 2 är mycket intressant men namnet leder tanken fel: ett fackspråkssekretariat bör syssla med så mycket mer än teknisk terminologi. Detta har kommittén i och för sig inget emot, tvärtom förespråkar man det. Men TNC anser att terminologi inom tekniken och dess gränsvetenskaper är ett fullt tillräckligt arbetsområde. Att utifrån en svag position satsa på att både förstärka denna position och kraftigt utöka arbetsområdet anser vi vara riskfyllt. Det blir ett glapp i kontinuiteten, och kvaliteten i arbetet kan tunnas ut till förmån för kvantiteten.

Det finns också ett annat skäl till att vi anser att RTT inte bör ingå i ett fackspråkligt sekretariat. Både Norges och Sveriges terminologicalentraler har tillkommit på initiativ av tekniker – vi har därför ett ansvar gentemot tekniker att i första hand tillgodose deras behov av språklig klarhet.

Intresset för terminologiarbete är i växande runt om i världen, och i många länder pågår aktiviteter parallellt, på företag, i undervisning och i översättarverksamhet. Centrala institutioner med ett nationellt samordningsansvar som vi har här i Norden uppstår däremot inte så lätt. Vi menar därför att man måste värna om det värde som ligger i att en sådan organisation existerar och fungerar. Företagsinternt terminologiarbete kan motverka det som man vill åstadkomma med samordnat terminologiarbete, nämligen en entydig och effektiv kommunikation inom en bransch och inom ett land.

Vi påpekar att det nordiska samarbetet har fungerat bra och att Norge i det har haft en lika viktig roll som de övriga nordiska terminologiorganen. Vi vill helst se att det fortsätter som tidigare.

Vi understryker också det som står i rapporten om förhållandet mellan den allmänna språkvården och terminologiarbetet, nämligen att den allmänna språkvårdens engagemang i terminologiskt arbete aldrig kan bli så täckande och så specialiserad som krävs. Det är ytterligare ett skäl för att RTT som centralt samordnande terminologiorgan skall behållas och förstärkas. Norge har bl a tack vare satsningen på oljeterminologi ett stort antal terminologer som i dag finns utspridda på många olika institutioner. Detta är en stor och unik nationell tillgång för Norge. Om man kan samla så många av dessa personer som möjligt, har Norge stora utsikter att relativt snabbt få en stark och fungerande organisation med skollade terminologer.

Anna-Lena Bucher

Träd, trä, ved eller virke?

Termerna *träd*, *trä*, *ved* och *virke* kan inte placeras in i en exakt hierarkisk struktur. Därför försöker vi i stället i figuren här intill beskriva sambandet mellan dem i ett relationssystem som kan ses ur tre olika aspekter: näringsmässig, biologisk och teknisk aspekt. Gemensamt för alla termerna är dock att de utgår från begreppet träd.

Mellan träd och ved (1) finns en biologisk relation som inte existerar mellan några andra termer i systemet, vilket återges i den mellersta fyrkanten. Tittar man på termen trä (1) övergår man till att studera problemet från en annan aspekt, nämligen den tekniska. Termen trä (1) syftar på ett material – trä är ju den viktigaste beståndsdelen i virke.

I vår redovisning har vi tagit med ytterligare en betydelse av ordet trä, nämligen den som ingår i ord som slagträ, vedträ och klappträ (se trä (2) i figuren). Ordet har där betydelsen 'föremål av trä (1)'.

Sett ur ett tekniskt perspektiv har ordet virke tre betydelser. Den första, av oss kallad virke (3), är knuten till materialet trä. Det är en formvara bestående av trä (1) som kan exemplifieras med termer som möbelvirke och byggnadsvirke.

Träd kan utifrån ett biologiskt synsätt även ge upphov till ett annat slags virke, nämligen det som vi här kallar virke (1). Nu har vi kommit in på sambandet mellan träd, ved och virke sett ur ett näringsmässigt perspektiv (den översta fyrkanten i figuren). Material från virke (1) har fått benämningen ved (2) eller virke (2). Här träder alltså någon form av begreppsförvirring in; ved och virke används som synonymer.

Nästa grupp, indelad efter användning, fördelar ved (2) (virke (2)) i flera grupper, t ex ved (3) (= brännved), massaved och tändsticksvirke. Dessutom kan man dela in ved (2) (virke (2)) efter förekomst, t ex sjunkvirke och drivved.

Definitioner

träd

högvuxen, icke klättrande vedväxt med genomgående huvudstam

Höjd hos träd överskrider normalt 1,3 m (från praktisk skogsföryngringssynpunkt).

Internationell livsformsterm är magnolignid. På latin heter träd arbor.

(TNC 71)

ved (1)

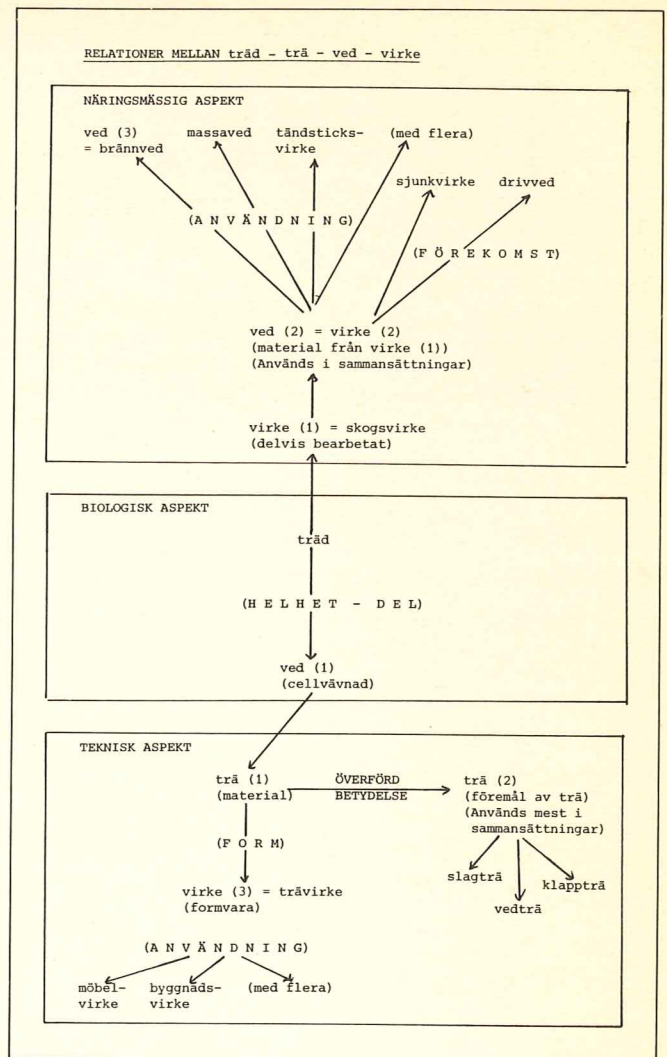
cellulosahaltig och ligninhaltig cellvävnad som utgör huvuddel av rot, stam och gren hos träd, buske, ris o d

(TNC 71)

ved (2), virke (2)

råvara ur skog, bestående av främst stammar av träd men även grenar, stubbar och rötter

(TNC 74)

ved (3), brännved

ved (2) avsedd som bränsle

trä

1. (i vidsträckt betydelse:) material erhållet ur ved eller vedartade partier av träd eller andra växter ... med (i stort sett) bibehållen biologisk struktur

2. (i vissa fall:) föremål av trä (1), t ex bogträ, klappträ, vedträ (TNC 60)

virke (1)

(vid skogsavverkning:) trävara med (i stort sett) bibehållen biologisk struktur

virke (2), se ved (2)

virke (3)

(som formvara:) utgångsvara för tillverkning av träföremål med (i stort sett) bibehållen struktur

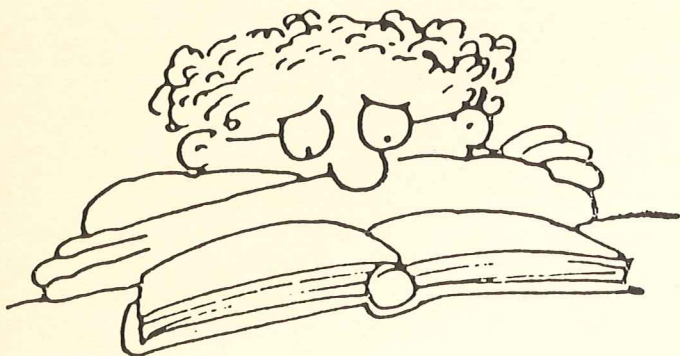
Trävirke indelas bl a efter användningsområde, såsom byggnadsvirke och möbelvirke. Exempel på byggnadsvirke är plank, bräder och trälistor.

(Baserad på TNC 60)

Cecilia Ericson

Termfrågor i urval

?

Fråga: Om man vill göra en snabb, enklare utskrift på en matris skrivare så säger man att man gör utskriften i "draft mode".

När man använder skönskrivare så säger man att man gör utskriften i "NLQ", vilket skall utläsas "near letter quality".

Det senare kallas oftast *skönutskrift*, men vad skall man säga på svenska för det förra? I dag används ofta det engelska uttrycket.

Svar: Man kan väl tänka sig *råutskrift*, *snabbutskrift*, *arbetsutskrift* (dvs en utskrift som är avsedd att bearbetas vidare). I Norge säger man på vissa håll "kladdutskrift".

Förledet *snabb-* används i många andra sammanhang i betydelsen 'en första, snabbt ihopkommen, men inte helt fullständig', t ex i *snabbprotokoll*. Vi tycker därför att det kan vara värt att pröva att säga *snabbutskrift* i fortsättningen.

?

Fråga: Skall ett toaletterum med klosett och tvättställ betraktas som *våtutrymme*? Det aktuella rummet är för litet för att rymma dusch, tvättmaskin och saknar golvväpning. Den ena av de tvistande parterna anser att toaletterum alltid skall betraktas som *våtutrymme*, medan den andra parten anser att det aktuella toaletterummet inte är *våtutrymme* eftersom det saknar golvväpning.

Svar: Enligt "TNC 75 Plan- och byggtermer 1980", som är samordnad med "Svensk Byggnorm 1980", betraktas toaletterum med enbart wc och tvättställ inte som *våtutrymme*. I "Boverkets (fd Planverket) nybyggnadsföreskrifter", som kommer ut runt årsskiftet tillsammans med en ny utgåva av "Plan- och byggtermer", kommer definitionen av *våtutrymme* inte att ändras.

?

Fråga: Vad menas med *entré*? Dörr eller utrymme?

Svar: Ordet *entré* har en något vag betydelse. Man bör därför vara återhållsam med att använda ordet.

Man kan använda ordet *entré* i betydelsen 'utrymme innanför dörr' om det inte kan missuppfattas, t ex på en ritning där det tydligt framgår att ordet avser ett rum.

Om det däremot inte framgår av sammanhanget att *entré* avser ett utrymme bör man välja något annat ord,

t ex *entréutrymme*, *vestibul*, *tambur*, *förstuga*.

Entré bör över huvud taget inte användas i betydelsen 'dörr'. Skriv i stället *entrédörr*.

?

Fråga: Vad kallar man på svenska "reverse video"? Det betyder att man t ex på en bildskärm har möjlighet att byta bottenfärg och textfärg mot varandra.

Svar: Ur olika källor i TNCs bibliotek har vi plockat fram följande förslag:

- visning med omvända färger
- omvänd video
- negativ bild
- negativ kontrast

Vi tycker att *negativ bild* är den bästa benämningen. Den anknyter bl a till det som sägs inom fotovärlden. *Video* har i svenskan bara betydelsen av *videobandspelare* eller *videofilm* och är därför olämpligt att använda i detta sammanhang.

En negativ bild är alltid en bild som visar mörk botten och ljus text, oavsett vad som så att säga är ursprungsfärgerna.

?

Fråga: Vad skall man översätta engelskans "teleport" till på svenska?

Svar: En *teleport* är en anläggning med ett stort antal parabolantennor med hjälp av vilka man inhämtar t ex tele-signaler från satelliter för att bl a tillhandahålla gemensamma telefontjänster för olika företag eller massmedier.

Att företeelsen fick namnet *teleport* beror förmodligen på att hamnmyndigheten i New York var en av delägarna till den första anläggningen.

Det är inte bra att som svensk motsvarighet behålla engelskans *teleport* (med engelskt uttal) och inte heller helt bra att som ersättning ta det "försvenskade" *teleport*.

Teleknut, *telenod* och *telehamn* är tre tänkbara ersättningsord på svenska. Av dessa rekommenderar TNC *telehamn* – ett ord som redan verkar ha slagit igenom i branschen. Det är dessutom det ord som TNC har flest belägg på.

?

Fråga: Hur stavas *becquerel*? Enligt "SAOL" stavas ordet *becquerell* med två *l*, men så brukar ju inte ordet skrivas.

Svar: TNC har fått många frågor om hur *becquerel* skall stavas, kanske just med anledning av att "SAOL" anger den felaktiga eller åtminstone inte ännu frekventa stavningen med två *l*. Enligt svensk och internationell standard och enligt "TNC 55 Kärnenergiordlista" är stavningen *becquerel* den riktiga.

Beteckningen är uppkallad efter den franske fysikern *Antoine Henri Becquerel* som levde mellan 1852 och 1908. Det var han som upptäckte den naturliga och spontana radioaktiviteten (*becquerelstrålarna*) när han studerade uranhaltiga ämnen. För sin upptäckt fick han halva nobelpriset i fysik 1903.